

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra sociologie a humanitních věd

Teze diplomové práce

**Rodičovská dovolená z pohledu genderových
rozdílů**

Daniela Drncová

© 2017 ČZU v Praze

Souhrn

Diplomová práce se věnuje mužům na rodičovské dovolené a srovnává názory mužů a žen na tuto problematiku. Cílem je nalézt a popsat genderové rozdíly v těchto názorech a postojích. První část práce se zabývá nejprve fenoménem gender a následně přibližuje současné vnímání rodiny a dělbu rolí v ní. Dále popisuje legislativní úpravy rodičovské dovolené v několika vybraných evropských zemích a porovnává je s Českou republikou. Empirický výzkum, tvořící druhou část práce, je složen z anketního šetření, které zkoumá z genderového hlediska názor společnosti na rozdělení rolí v rodině a na muže čerpající rodičovskou dovolenou. Toto šetření je doplněno kvalitativní částí, ve které jsou zpracovány rozhovory s páry, u kterých čerpá nebo čerpala rodičovskou dovolenou muž a pro porovnání také s páry, u nichž čerpá nebo čerpala rodičovskou dovolenou žena.

Klíčová slova: gender, role v rodině, rodičovská dovolená, legislativa, sociologický empirický výzkum, aktivní otcovství, otcovská dovolená

Cíl práce a metodika

Cílem práce je postihnout genderové rozdíly v pojmání rodičovské dovolené a jejich porovnání v České republice a v zahraničí a zjistit, jaké možnosti se vyskytují při řešení dané problematiky v evropských státech. Cílem je dále také přiblížit, jak na danou problematiku pohlížejí nejen muži a ženy, ale také najít rozdíly mezi těmi, kteří již zkušenost s rodičovskou dovolenou mají, a kteří ji teprve v budoucnu mít budou.

Výsledkem kvantitativního výzkumu je zjistit, zda se liší názory společnosti na čerpání rodičovské dovolené muži podle genderu. V případě prokázání genderové rozdílnosti v názorech je také cílem práce tyto odlišnosti zhodnotit a popsat. Cíl kvalitativního výzkumu pak sleduje rozdílnost ve vnímání problematiky konkrétně u jednotlivých párů, kteří mají s rodičovskou dovolenou zkušenosti.

Teoretická východiska práce jsou výsledkem sekundárního výzkumu, tedy studia odborné literatury a dalších dostupných zdrojů. V této části je nastíněna problematika genderu a vývoje rodiny od tradiční po postmoderní podobu, ke které patří také aktivní otcovství. Dále jsou zde porovnány legislativní úpravy rodičovské, mateřské a „otcovské“ dovolené v České republice a ve vybraných evropských zemích a následně popsány výzkumy, které byly na toto téma v České republice zpracovány.

Praktickou částí jsou dvě provedené výzkumné akce, vzájemně se doplňující. První jsou polostrukturované rozhovory provedené pomocí kvalitativního přístupu. Jedná se o interview probíhající v rodinách, v nichž vždy jeden z rodičů právě čerpá nebo má předchozí zkušenosti s rodičovskou dovolenou. Tyto rozhovory jsou provedeny odděleně s oběma rodiči a s jejich souhlasem nahrávány a poté tříděny a hodnoceny. Výběr takových partnerských dvojic podléhá technice „nabalování“ (tzv. sněhové koule). Tímto způsobem je zkoumáno 10 párů podle připraveného scénáře. Kvantitativní výzkumná akce je anketa hledající rozdíly mezi názory mužů a žen na téma „rodičovská dovolená a její čerpání muži“, přičemž sběr respondentů probíhá samovýběrem prostřednictvím internetu.

Výsledky výzkumu

Byly provedeny dvě výzkumné akce, anketní šetření a polostrukturované rozhovory s 5 páry, kde rodičovskou dovolenou čerpají/čerpali muži a s 5 páry, kde rodičovskou dovolenou čerpají/ čerpaly ženy.

Z výzkumu vyplynulo, že jsou srovnatelné především výsledky respondentů z anketního šetření a výsledky z kvalitativního výzkumu s účastníky, u nichž čerpala rodičovskou dovolenou žena. Výsledky tedy odpovídají spíše tomu, že se většina stále přiklání k tradičnímu modelu rodiny. Rozdělení rolí tradičním způsobem více preferovali muži, ale přikláněla se k němu také téměř polovina žen. Přesto byli všichni přesvědčeni o tom, že by se muži a ženy měli v péči o dítě střídat. To už tradičnímu modelu rodiny přímo neodpovídá.

1. Dále jsou respondenti přesvědčeni, a to nezávisle na pohlaví, že se muži do každodenní péče o dítě zapojují dostatečně, což potvrzují také účastníci a účastnice ze skupiny rodin s matkami na rodičovské dovolené.
2. V oblastní střídání se v péči o dítě a o dělbu domácích prací bylo z výsledků výzkumu zřejmé, že nelze názory účastníků z rodin, kde čerpá/čerpala rodičovskou dovolenou muž, srovnávat s dalšími skupinami, tedy s respondenty ankety a s účastníky rozhovorů z rodin, kde čerpá/čerpala rodičovskou dovolenou žena. Díky prohození sociálních rolí mají totiž tito účastníci výrazně odlišný názor. Dodnes, i když již muž v takové rodině rodičovskou dovolenou nečerpá, zůstal mu osvojen návyk, že jsou domácí práce a péče o dítě rovnoměrně rozprostřeny mezi partnery. Tato vlastnost nebyla u většiny účastníků

z druhé skupiny nalezena. V ní bylo považováno jak muži, tak ženami za samozřejmé, že tyto činnosti provozují spíše ženy, i když s tímto rozdělením nejsou nespokojené.

3. Z výzkumu naopak zcela jasně vyplynulo (u všech tří částí), že ve všech ohledech rozhodování, kdo z partnerů půjde na rodičovskou dovolenou, převažuje finanční hledisko. Na tom se jednoznačně shodli respondenti obou pohlaví. Přesto však lze v tomto pohledu na důvody čerpání nalézt jistý genderový rozdíl. Ženy ve volbě dalších výhod a důvodů vykazovaly mnohem pragmatictější náhled na situaci než muži. Výzkum ukázal, že muži v tomto hledisku zaujímali emotivnější postoje než ženy, které sdílejí spíše věcný pohled (racionální hledisko).
4. Porovnáme-li genderově rozdílná stanoviska partnerských párů, lze zjistit, že se názory na jednotlivé aspekty týkající se dané problematiky nijak významně neliší, přestože rozdíly vykazují spíše ty páry, kde čerpala rodičovskou dovolenou žena. Lze tedy předpokládat, že přiblížení postojů k dělbě rodinných rolí a fungování rodiny ovlivňuje (přechodné) prohození obvyklých sociálních rolí.
5. Ani rozdíly v názorech respondentů, kteří nebyli zkoumáni v páru, nejsou nijak významné. Významnější rozdíl byl nalezen pouze v pohledu na tradiční vs. moderní vnímání rodinného života a rolí v něm. Ženy vykazovaly spíše modernější náhled na uspořádání rodinných vztahů, co se týče střídání péče o dítě a domácí aktivity, ale zároveň také relativní spokojenost s tradičním modelem, ve kterém je muž živitelem rodiny. To také koresponduje s jejich preferencemi, kdyby se měly rozhodovat o své vlastní situaci. Bylo zjištěno, že by většina „nenechala“ svého partnera rodičovskou dovolenou čerpat. Muži naopak vykazovali zájem spíše o tradiční způsob rodinného uspořádání. Skoro stejné množství respondentů ale uvedlo, že by si přálo alespoň částečně zkusit čerpat rodičovskou dovolenou.
6. Z výzkumu vyplynulo, že se více než polovina respondentů mužského pohlaví nebrání představě částečného čerpání rodičovské dovolené, což je podpořeno také více než polovinou respondentek. Většina respondentů nezávisle na pohlaví se shoduje na tom, že by čerpání oběma rodiči nemělo být direktivně nařízeno, jelikož se jedná především o rozhodnutí partnerů. Proto by bylo vhodné inspirovat se legislativou zemí, ve kterých

podporují čerpání rodičovské dovolené oběma rodiči určitými benefity a zvýhodněními, povinné lhůty nejsou v tomto případě vhodné.

7. Jestliže je v České republice jedním z hlavních důvodů při rozhodování, kdo z partnerů půjde na rodičovskou dovolenou, finanční hledisko, je třeba při snaze o rovnější čerpání k této informaci přihlédnout. Mnohdy si totiž rodič, který by si rodičovskou dovolenou rád zkusil, nemůže její čerpání dovolit, protože by svým ušlým ziskem narušil finanční stabilitu rodiny. Páry by tak především mohlo motivovat k rovnějšímu čerpání rodičovské dovolené legislativní zavedení finančního bonusu k rodičovskému příspěvku. Ten by mohl být buď paušální, nebo během čerpání dovolené druhým rodičem k výši rodičovského příspěvku pravidelně připočítávaný. Tak by mohl druhému rodiči (většinou živiteli) nahradit ušlý příjem. Dále by mohli být rodiče zvýhodněni také například jednorázovou slevou na dani, která by se připočetla ke slevě na vyživované dítě. Vzhledem k tomu, že je možné si v České republice navolit libovolně délku čerpání rodičovské dovolené až do věku 4 let dítěte, benefit v podobě delšího čerpání rodičovské dovolené, který bylo možné vidět ve vybraných evropských zemích, není vhodným prostředkem k dosažení čerpání rodičovské dovolené oběma partnery v České republice.

Použitá literatura

- KUNDRA, L. Legislativní možnosti podpory aktivního otcovství. Praha: Otevřená společnost - Centrum ProEquality, 2009. Analýza. ISBN 978-80-87110-14-0.
- MAŘÍKOVÁ, H., ČERMÁKOVÁ M. Proměny současné české rodiny: (rodina - gender - stratifikace). Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-93-1.
- MATOUŠEK, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-24-9.
- RENZETTI, C., CURRAN, D. Ženy, muži a společnost. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0525-2.
- NEŠPOROVÁ, O. 2012. „Mateřství a otcovství v současnosti s přihlédnutím k historickému kontextu“. Lidé města/Urban people14 (3): 457-486. ISSN 1212-8112.